

Kristen Klaveness (1917-2001) til minne, samt en kort oppsummering av hans botaniske publikasjoner i Norge

J. INGAR I. BÅTVIK

Senhøsten i 2001 fikk vi den tragiske beskjeden om at Kristen Klaveness var gått ut av tiden. Med ham har vi mistet en betydningsfull person på mange områder, en svært begavet person med omfattende kunnskaper på mange felt. Han var en stor kjenner av litteratur og musikk, en ivrig friluftsmann med stor sans for jakt og fiske, behersket åtte ulike språk (!) og var en svært habil amatørbotaniker.

I Holmenkollen kapell hvor han ble gravlagt 1. november 2001, ble det lest opp enkelte momenter fra Kristens liv samlet av kona Ingse. Det finnes også en kort nekrolog om Kristen Klaveness i Aftenposten 29. oktober 2001, skrevet av Christian Sommerfelt og Robert Major.

Kristen ble født på palmesøndag 1. april og ble døpt i Holmenkollen kapell, samme sted hvor han senere ble gravlagt. På hans dåpsdag ble det sagt at kirketjeneren hadde glemt å sørge for vann og måtte ut til en bekk for å hente vann til døpefonten. Denne ekstra oppmerksomhet kan se ut som har fulgt ham siden. Kombinert med et særlig lyst sinn og flere positive tilfeldigheter, fikk han et rikt og mangfoldig liv. Hans morfar sa at Kristen var født med en sølvskje i munnen. Andre mente han alltid hadde en sol i magen fordi han hadde en egen evne til å konsentrere seg om det gode rundt seg og glemme det skakke og vrange.

Hans farfar var den kjente presten Torvald Klaveness, sogneprest i Frogner menighet. Dennes kristne livsverdier og tro sildret ned gjennom Kristens far og inn i barndomshjemmet. Som sin far var Kristen preget av en nøktern livsførsel selv, men var generøs med andre. For egen del glemmer jeg ikke den gjestfrihet jeg alltid ble møtt med på besøk hos Ingse og Kristen Klaveness på Ringsrød i Tune hvor de bodde i

mange år. Kom jeg midt i middagen ble jeg alltid tilbudt en middagsrest eller ”jo vi deler selvfølgelig det vi har”. Dessert vanket det også ofte, gjerne jordbær eller andre frukter fra egen have.

Kristen Klaveness var en svært begavet mann med et betydelig internasjonalt format. Han visste også å bruke sine gaver og slik sett ”forvaltet sitt pund vel”. Det fortelles at han opprinnelig hadde

Fra et besøk hjemme hos Kristen og Ingse Klaveness hvor Kristen viser Øyvind Båtvik (2 år) noen av hagens herligheter sammen med hunden Karoline. Fra Ringsrød i Tune, Sommeren 1986. Foto: J. Ingar I. Båtvik

tenkt å bli lærer. Det var målet da han gikk på NTH i Trondheim. Han planla da å bli professor i kjemi med hovedvekt på enzymkjemi som interesserte ham sterkt. Krigen forandret dette målet. Under felttoget i 1940 havnet han helt nord i landet hos general Ruges hovedkvarter der hans evne til å lese tysk håndskrift kom til nytte. Ved felttogets slutt dro han, etter Ruges råd, tilbake til Trondheim og gjorde ferdig diplomten. Denne fullførte han med karakteren innstilling. Like etterpå dro han som så mange andre fra landet. Han kom til England hvor han ville melde seg til frihetskampen. I ventetiden på å komme ut i militæret, var han rastløs og begynte med timer i russisk hos en spennende dame som senere viste seg å bli den berømte franske maler Marc Chagalls andre hustru. Denne tilfældighet gjorde at han etterhvert havnet i Russland, opplevde tiden med Moskvas evakuering da tyskerne nesten erobret Moskva, og ble flyttet med resten av diplomatene østover til Volgas bredder. Da krigen nærmet seg slutten, vinteren 1944-45, meldte han seg til tjeneste som liaisonoffiser (mellommann) hos de russiske troppene som gjenerobret Nord-Norge sammen med et kompani norske soldater. Det ble en hard vinter uten husly i en landsdel som tyskerne hadde brent ned. Slik gled kjemien i bakgrunnen og han forble diplomat noen år, blant annet sekretær for Trygve Lie og for utenriksminister Hallvard Lange. Klaveness var ingen hvilken som helst diplomat da han etterhvert behersket åtte ulike språk mer eller mindre flytende. Han avsluttet sin tjeneste i utenriktjenesten som byråsjef.

Diplomatiet tok slutt og en ny karriere tok til. Det var ledig stilling som direktør på Borregaard i Sarpsborg, hvor søkerne blant annet skulle "ha kjennskap til skogens forhold" ifølge utlysningsteksten. Kunne det å være en meget habil amatørbotaniker gjelde med tanke på å oppfylle ønsket om å kunne noe om skogens forhold? Han fikk stillingen. Kristen Klaveness var ansatt som administrerende direktør i Borregaard A/S fra 1950 til 1989 da han gikk av for aldersgrensen 72 år gammel. Senere hadde

han også flere verv og oppgaver i Industridepartementet.

De som sto Kristen nærmest kan fortelle at han formelig elsket blomster, både ville og kultiverte. Etter arbeidstid og i helgene var hageklær hans vanligste antrekk. Alt fra barndommen var Kristen og hans nære venn Eilif Dahl, senere professor i botanikk ved Norges Landbrukshøgskole, parhester, to solskinnsmennesker ute på tur i det ganske land på leting etter interessante og vakre planter som bare ventet på å bli oppdaget. Som hans kone Ingse ga presten i Holmenkollen kapell beskjed om å si i hans begravelse: "Hva kan være bedre enn å fylle sinnet med blomster?"

Jeg husker godt mitt første møte med Kristen Klaveness. Jeg sto på Råde stasjon og ventet på toget til Oslo. Det gjorde jeg ofte tidlig på 1980-tallet hvor jeg bodde på Rolvsøy, men arbeidet/studerte i Oslo. Da ser jeg en mann vandrende nær jernbanesporet tydelig på utkikk etter noe. Jeg fattet interesse for dette og spurte om han hadde mistet noe. Det hadde han ikke, men for å utnytte ventetiden før toget kom brukte han tiden til å se hva som kunne finne på å vokse ved og i jernbanesporet på stasjonsområdet. Jeg pekte da umiddelbart på en klistervineblom som sto rett foran oss hvormed han umiddelbart ga meg dens latinske navn. Dermed var kontakten opprettet, en kontakt som i årene som fulgte ga oss flere fine turer sammen i Østfoldnaturen, ofte sammen med kona Ingse og hunden Karoline.

Klaveness har gitt viktige bidrag til botanikken i flere sammenhenger. De fleste av de diskusjoner og oppdagelser han var med på ble nok publisert av Eilif Dahl som han holdt kontakt med hele livet så lenge Dahl levde. Han har også gitt viktige bidrag til de mange rapporter og oversikter om Østfold fylkes sjeldne karplanter og deres status. De publikasjoner Klaveness selv publiserte, vitner om betydelig innsikt og grundighet i fagfeltet tross at han egentlig formelt var en amatør. Mye av det han skrev vitner også om en god popularisator.

Kanskje hans viktigste botaniske bidrag, med viktige elementer til Østfoldbotanikken, hans eget

Årsmøtet i Østfold Botaniske forening på Naturhuset på Alby, 7.11.1996, hvor Kristen Klaveness var foredragsholder. Fra venstre bak: Carl Bolghaug, Jørgen Klaveness (sønn av Kristen og Ingse), Ola M. Wergeland Krog, Gøran E. Granath, Bjørn Petter Løfall. Sittende fra venstre: Svein Åstrøm, Aud Bjørnstad, Ingse Klaveness og Kristen Klaveness. Foto: J. Ingar I. Båtvik

fylke, var beskrivelsen av bleikfiolens *Viola persicifolia* (= *V. stagnina*) utbredelse og økologi i Norge (Klaveness 1974). Her imøtegår han internasjonal litteratur som oppfatter denne fuktighetselskende fiolen som en kalkkrevende art. Oppfattelsen av bleikfiol som en rikmyrplante passer ikke med de rike forekomster som fantes omkring Vansjø. Her opptrer den som en plante som trives på sure tuer og fjell bare det er fuktig og liten konkurranse fra grovere vegetasjon. På slutten av 1960-tallet fantes den, ifølge Klaveness, på alle kortvokste bredder rundt innsjøen og i alle tilgrensende kommuner. I dag vet vi bleikfiol er borte fra nesten alle sine lokaliteter omkring Vansjø. Beitedyra er tatt bort og gjødseltilsig fra

landbruket har gitt en dramatisk gjengroing av breddene slik at den spede bleikfiolen er skygget ut.

Klaveness (1987) skrev også om et funn av hartmansstarr *Carex hartmanii* fra Vansjø, nok en art vi gjerne knytter til kalholdig, fuktig jord, men hvor Klaveness fant den på en holme tilsynelatende temmelig fri for det vi regner som basisk grunn, men med god næringstilførsel fra Vansjø. Han konkluderer med at om vi skulle lete etter hartmansstarr med floraenes økologi som bakgrunn, ville vi aldri finne på å lete etter denne arten i Vansjø. Virkeligheten er, som han antyder, mer komplisert enn hva vi ofte tror.

Som ny for Norge oppdaget Klaveness (1963b) kantmjølke *Epilobium tetragonum* (= *E. adnatum*) i Sarpsborg. Det fantes bare 4-5 eksemplarer nær Glomma en bit unna Borregaards industriområde. Klaveness antyder likevel muligheten for at frø er blitt med de mange jernbanelaster fra Øst-Europa hvor kantmjølke er mer vanlig forekommende. Senere er kantmjølke funnet på Mærrapanna i Onsøy som de eneste kjente forekomster i Norge gjennom alle tider.

I september 1962 gikk Klaveness sammen med sin hund etter et kull med rapphøns ved Skjeberg prestegård. Hunden dro mot gårdsdammen bakerst i hageanlegget. Dammen beskrives som en pøbeldam tildekket av andemat og sikkert stinn av mygglarver. Hans oppmerksomhet ble imidlertid fanget av en gul vannplante som han måtte ta nærmere i øyesyn. Dette ble den første oppdagelsen av nikkebrønsle med kantkroner *Bidens cernua* f. *radiata* fra Skjeberg (Klaveness 1963a). Særlig vakker syntes han ikke den var, men de gule kantkronene gjorde tross alt at den ellers så ”grimme elling ble mer harmonisk i skabelonen”. Navnet brønsle opplevdes også som uskjønt på alle vis og ”lokker såmen ingen lyriker, prøv bare å finne noe som rimer”. Forekomsten ved Skjeberg prestegård av nikkebrønsle med gule kantkroner finnes for øvrig fortsatt og er vel en av de største forekomster av denne nikkebrønsleformen i fylket.

Klaveness holdt også et foredrag på årsmøtet i Østfold Botaniske forening 7. november 1996. Der kåserte han om kalk som problem for mange planter. Vi er som oftest vant til å tenke på kalkplanter som eksklusive og kalkholdig mark som attråverdig, men her snudde Klaveness denne oppfatningen på hodet i det det finnes en rekke arter, om ikke så mange på norsk jord, hvor kalk er helt ødeleggende for trivselen, et foredrag som hadde fortjent et større publikum.

Kristen Klaveness hadde en ofte eksklusiv form samtidig som han var svært generøs og inkluderende, en usedvanlig spennende og utfordrende personlighet. Vi har mistet en helt spesiell person vi alle satte umåtelig stor pris på, og kanskje i særlig grad hun som sto ham aller nærmest, hans inderlig kjære kone Ingse.

Litteraturliste

- Klaveness, K. 1963a. *Bidens cernua* f. *radiata*. *Blyttia* 21: 99-100.
- 1963b. *Epilobium adnatum* Griseb. i Norge. *Blyttia* 21: 194-195.
1974. *Viola stagnina*, utbredelse og økologi. *Blyttia* 32: 235-238.
1987. *Carex hartmanii*, kalkkjær eller pH-ømfindtlig? *Blyttia* 45: 42-45.